

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ТУРСЬКА Віта Олегівна

УДК 342.951:351.765:343.58

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ЗАХИСТУ ТВАРИН ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
КІВАЛОВ Сергій Васильович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
президент

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГОЛОСНІЧЕНКО Іван Пантелійович,
Національний технічний університет
«Київський політехнічний інститут»,
завідувач кафедри адміністративного,
фінансового і господарського права;
кандидат юридичних наук, доцент
КОРОПАТОВ Олег Миколайович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу

Захист відбудеться « 19 » липня _____ 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 17 » червня _____ 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З набуттям тваринами нового статусу, усе більшої уваги привертає питання щодо їх охорони та захисту від жорстокого поводження. Людське суспільство розглядає тварин не тільки як власність, але і як членів родин, розумних істот, що мають стійку емоційну прив'язаність до людей та залежність від них. З огляду на це, законодавство, з метою забезпечення охорони тварин та захисту їх від жорстокого поводження, постійно змінюється та удосконалюється. Слід зазначити, що вирішення проблем організаційно-правового захисту тварин починає активізуватися в 60-х рр. ХХ ст., поступово змінюючи вектор із захисту тварин до питання їхнього благополуччя. Європейська спільнота довела свій намір щодо захисту тварин шляхом прийняття п'яти основних конвенцій: Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968 р., Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах 1976 р., Європейська конвенція про захист тварин, призначених для забою 1979 р., Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей 1986 р., Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р.

Прийняття міжнародних правових актів у цій сфері послужило каталізатором для відповідних зрушень у законотворчому процесі України, і 21 лютого 2006 р. було прийнято Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», що стало надзвичайно важливим кроком у соціально-правовому полі України, який свідчить про суттєві зрушення у менталітеті українців. Із прийняттям цього закону Україна, насамперед, продемонструвала усвідомлення соціальної значимості проблеми жорстокого поводження з тваринами та нагальної необхідності їхнього захисту. Водночас, ухвалення цього закону зумовило необхідність приведення національного законодавства у відповідність до нього: численні правові колізії, відсутність термінологічної єдності у нормативно-правових актах із зазначеної проблематики, недосконалість системи органів державного управління у цій сфері, недовіра інституту юридичної відповідальності за відповідні правопорушення тощо.

Окремі аспекти захисту тварин від жорстокого поводження з ними розглянуто у ряді робіт з: а) кримінального права – С.А. Хімченко, І.А. Головки, В.А. Копилян, В.В. Кузнецов, В.С. Мірошніченко, Д.О. Калмиков, А.О. Данилевський; б) адміністративного права – Н.С. Бондаренко, В.О. Морозова; цивільного права – Д.Є. Захаров; в) міжнародного права – Н.І. Зубченко, О.І. Буткевич, Т.Р. Короткий та ін.

Названі наукові доробки є теоретико-методологічним підґрунтям для подальших досліджень обраної проблематики. Водночас, невирішеним

залишається цілий ряд питань щодо: розмежування понять «охорона тварин» та «захист тварин від жорстокого поводження»; концепції «права тварин»; з'ясування ролі державних органів та їх повноважень у сфері захисту тварин від жорстокого поводження тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану наукових досліджень «Система адміністративного, адміністративно-процесуального та фінансового права у контексті адміністративної реформи». Вона є частиною роботи університету в рамках загальної тематики «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає у характеристиці адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження в Україні, виявленні колізій і прогалин у регулюванні зазначеного питання та наданні пропозицій щодо їх удосконалення та усунення.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких задач:

охарактеризувати стан наукової думки щодо захисту тварин від жорстокого поводження;

охарактеризувати теоретико-методологічну базу наукового дослідження та визначити основні напрямки його подальшого здійснення;

надати теоретико-методологічну характеристику сутності правового захисту тварин;

визначити стан правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження та основні напрямки його реформування;

виокремити та охарактеризувати основні види взаємодії органів державної влади та громадських організацій у сфері захисту тварин від жорстокого поводження;

визначити та охарактеризувати систему органів, що здійснюють захист тварин від жорстокого поводження;

розкрити зміст та надати характеристику повноважень державних органів, що здійснюють захист тварин від жорстокого поводження;

охарактеризувати особливості юридичної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами.

Об'єктом дослідження є тваринний світ як правове явище.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є система підходів, принципів і методів наукового

пізнання. Теоретико-методологічна база роботи містить у собі обґрунтування обраних підходів, характеристику принципів та аналіз обраних методів дослідження. Предмет дослідження обумовив застосування, діалектичного, системного, структурно-функціонального та інформаційного підходів. Відповідно до зазначених підходів, дослідження базується на термінологічному принципові, принципах системності, цілісності, ієрархічності, структурності тощо. Підходи та принципи знаходять своє тактичне втілення у методах дослідження. При проектуванні структури дисертаційного дослідження незамінним став метод формальної логіки. Історико-правовий та порівняльно-правовий методи використано при дослідженні генезису становлення захисту тварин у світі та на вітчизняних теренах, дослідженні конкретних етапів розвитку такого явища (п. 1.1). Порівняльно-правовий метод застосовано для порівняння правових норм, що передбачають відповідальність за жорстоке поводження з тваринами у межах української держави (р. 3). Нормативно-догматичний метод у тісному зв'язку з методами аналізу та синтезу дозволив проаналізувати низку нормативно-правових актів (п.п. 1.3, 1.4, 2.1–2.3, р. 3). Метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять застосовано в процесі обрання єдиного понятійно-категоріального апарату дослідження, у процесі формування та конкретизації таких понять, як: «захист тварин від жорстокого поводження», «жорстоке поводження з тваринами» (п.п. 1.2, 1.3, р. 3). Метод класифікації використано при дослідженні правових засад адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження, виокремленні основних етапів становлення захисту тварин, дослідженні системи органів державної влади, що здійснюють регулювання у сфері захисту тварин від жорстокого поводження, та характеристиці їх повноважень (п.п. 1.3, 1.4, 2.1, 2.2). Методи аналізу та синтезу використано під час дослідження змісту правового захисту тварин, при характеристиці повноважень державних органів у зазначеній сфері (п.п. 1.3, 2.2). Статистичний метод використано у процесі дослідження відповідальності за жорстоке поводження з тваринами (р. 3).

Науково-теоретичною основою дисертаційної роботи є наукові положення, що містяться у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: В.Б. Авер'янова, Л.Р. Білої-Тиунової, О.І. Буткевич, І.А. Головка, І.П. Голосніченка, А.О. Данилевського, Є.Є. Додіної, Д.Є. Захарова, Н.І. Зубченко, Д.О. Калмикова, С.В. Ківалова, В.А. Копиляна, Л.С. Кучанської, О.М. Коропатова, Т.Р. Короткого, В.К. Кудрявцева, В.С. Мірошніченко, С.А. Хімченко, Ю.А. Тихомирова та ін.

Нормативно-правовою основою стали положення законодавства України, міжнародно-правових актів, нормативно-правові акти

Президента України та Кабінету Міністрів України, а також відомчі нормативно-правові акти.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є одним із перших монографічних досліджень у галузі адміністративного права щодо характеристики адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження у контексті адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу.

У результаті здійсненого дослідження сформульовано ряд положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, до найбільш значущих із яких належать:

уперше:

обґрунтовано невідповідність між назвою Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та його змістом, оскільки Закон містить норми щодо: особливостей права власності та інших речових прав на тварин (ст. 12), умов угод, предметом яких є тварини (ст. 13), створення ритулків для тварин (ст. 15) тощо;

визначено поняття «захист тварин від жорстокого поводження» як сукупність заходів правового, політичного, організаційного, економічного, фінансового та іншого характеру, що здійснюються компетентними державними органами, установами та організаціями з метою запобігання порушенням вимог утримання тварин та поводження з ними, що виключають жорстокість, та забезпечення умов для реалізації прав учасників цих правовідносин;

обґрунтовано недоцільність затвердження та розроблення правил утримання тварин органами місцевого самоврядування і запропоновано передати Міністерству екології та природних ресурсів повноваження з розробки єдиних загальнодержавних правил утримання тварин із визначенням та деталізацією особливостей утримання собак потенційно небезпечних порід;

встановлено невідповідність використання експериментальних тварин у науково-дослідних цілях нормам Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», яка полягає у відсутності спеціального Порядку видачі дозволів на проведення наукових експериментів над тваринами та контролю за дотриманням законодавства в зазначеній сфері;

запропоновано ухвалення посади Урядового уповноваженого з прав тварин, визначено його основні функції та окреслено перспективи запровадження такої посади в Україні;

здійснено класифікацію повноважень органів у сфері захисту тварин від жорстокого поводження за змістом: 1) щодо прийняття імперативних рішень; 2) контрольно-оцінювального характеру; 3) наглядові; 4) щодо взаємодії з іншими суб'єктами; 5) пов'язані з розробкою та затвердженням правил, вимог та стандартів; 6) дозвільні;

обґрунтовано недоцільність встановлення адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, запропоновано виключити ст. 89 з КУпАП і залишити тільки кримінальну відповідальність, передбачену ст. 299 КК України;

удосконалено:

понятійно-категоріальний апарат у сфері охорони тварин від жорстокого поводження шляхом розмежування понять «захист тварин від жорстокого поводження» і «охорона тварин»;

дефініцію «жорстоке поводження з тваринами» у частині деталізації способів жорстокого поводження з тваринами;

перелік основних напрямків здійснення державної політики у сфері захисту тварин від жорстокого поводження шляхом виокремлення такого напрямку, як розробка і запровадження освітніх програм щодо запобігання жорстокому поводженню з тваринами;

набули подальшого розвитку:

обґрунтування можливостей використання зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів захисту тварин від жорстокого поводження в Україні;

положення щодо правил утримання собак як потенційно небезпечних порід, так і визнаних небезпечними;

запропоновано зміни до КУпАП.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в результаті дослідження теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використаними у:

науково-дослідній сфері – для подальших розробок, спрямованих на вивчення проблематики та ефективності удосконалення адміністративно-правового регулювання охорони тварин від жорстокого поводження в Україні;

правотворчій діяльності – для внесення змін та доповнень до чинного законодавства України та під час підготовки нових нормативно-правових актів у сфері захисту тварин від жорстокого поводження (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження»);

правозастосовній діяльності – для покращання ефективності практичної діяльності органів публічної адміністрації;

навчальному процесі – для підготовки підручників та посібників «Адміністративне право України», при викладанні відповідної дисципліни.

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблених питань у цілому, окремі їх аспекти, одержані узагальнення та висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Правове

життя сучасної України» (м. Одеса, 16 – 17 травня 2014 р.), «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15 – 16 травня 2015 р.), «Сучасні правові тенденції та міжнародні зобов'язання України у сфері зоозахисту» (м. Київ, 17 червня 2015 р.), «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.). Взято участь в обласному зборі Дитячого екологічного парламенту з презентацією «Правове забезпечення захисту тварин від жорстокого поводження» (м. Одеса, 5 листопада 2015 р.), Всеукраїнському з'їзді зоозахисників та зоозахисних організацій (м. Одеса, 5 грудня 2015 р.), з'їзді зоозахисників України (м. Одеса, 9 квітня 2016 р.).

Результати дослідження використовувалися при викладанні відповідних тем із навчального курсу «Адміністративне право України».

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації містяться у 9 статтях, у т.ч. 4 – у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, та 1 – у зарубіжному науковому виданні, 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, із них основного тексту 205 сторінок, список використаних джерел містить 251 найменування і розміщений на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його методологію та емпіричну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача, наведено відомості щодо апробації, структури та обсягу роботи.

Розділ перший «Теоретико-правові засади адміністративного захисту тварин від жорстокого поводження» містить чотири підрозділи, в яких здійснено аналіз стану наукових досліджень щодо проблематики адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження, визначено теоретико-методологічну базу дослідження, здійснено аналіз поняття та досліджено зміст правового захисту тварин, здійснено аналіз нормативно-правової бази захисту тварин від жорстокого поводження.

У **підрозділі 1.1. «Захист тварин від жорстокого поводження: історія організаційно-правового забезпечення та стан дослідженості»**

проаналізовано питання становлення та розвитку проблематики поводження з тваринами та їх захисту від жорстокого поводження через дослідження праць науковців різних галузей права.

Зазначено, що наукові дослідження щодо захисту тварин від жорстокого поводження здійснювалися за такими напрямками: 1) кримінальні та кримінологічні аспекти – І.А. Головка «Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами», В.В. Кузнецов «Злочини проти громадського порядку та моральності», В.С. Мірошніченко «Жорстоке поводження з тваринами», Д.О. Калмиков та А.О. Данилевський «Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами», А.В. Ландіна «Кримінально-правова охорона моральності», Л.С. Кучанська «Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України», С.П. Репецький «Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони»; 2) цивільно-правовий режим тварин – Д.Є. Захаров «Тварини як об'єкти цивільних прав»; 3) адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами – В.О. Морозова «Адміністративна відповідальність за правопорушення проти громадської моралі»; 4) міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження – Н.І. Зубченко «Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження».

Водночас визначено, що цілий ряд питань щодо управління у сфері захисту тварин від жорстокого поводження, діяльності громадських організацій, особливостей реалізації інституту юридичної відповідальності у цій сфері до цих пір залишаються без належного правового регулювання та науково-теоретичного забезпечення.

Проаналізовано особливості становлення захисту тварин як правового явища, досліджено особливості розвитку та діяльності зоозахисного руху на світових та вітчизняних теренах, зокрема акцентовано увагу на першій відомій організації із захисту тварин (Велика Британія, 1824 р.) та товаристві опікунства над тваринами (Російська імперія, 1861 р.). Встановлено, що спочатку у міжнародному праві склався інститут захисту окремих видів тварин, як правило, тих, яким загрожує знищення, згодом цей захист став поширюватися на інші види тварин, у т.ч. на домашніх тварин. Захист домашніх тварин у кожній державі регулюється декількома галузями права, серед яких адміністративне право посідає провідне місце. Акцентовано увагу на тому, що відбувається зміна концепції зоозахисту, в якому на перший план виходить ідея не цінності тварин для людини чи екосистем, а існування в них свідомості, здатності до переживань та емоцій. Охарактеризовано напрями діяльності організацій з охорони тварин на міжнародному та національному рівнях.

У підрозділі 1.2. «Теоретико-методологічна база дослідження» визначено, що теоретико-методологічна база роботи містить у собі обґрунтування обраних підходів, характеристику принципів та аналіз обраних методів дослідження. У ході дослідження застосовано діалектичний, системний, структурно-функціональний та інформаційний підходи. Дослідження базується на термінологічному принципі, принципах системності, цілісності, ієрархічності, структурності тощо. Зазначені принципи та підходи знаходять своє тактичне втілення у таких методах, як: метод формальної логіки, історико-правовий та порівняльно-правовий, нормативно-догматичний, аналізу та синтезу, термінологічного аналізу та операціоналізації понять, класифікації та статистичний.

Досліджено поняття «захист тварин від жорстокого поводження» і встановлено особливості застосування зазначеної дефініції у вітчизняній правовій доктрині: захист тварин від жорстокого поводження у країнах пострадянського простору розглядається з точки зору антропоцентричного підходу; поняття «захист тварин від жорстокого поводження» неможливо розглядати ізольовано від поняття «охорона тварин»; захист тварин від жорстокого поводження у вітчизняній правовій доктрині полягає в установленні та законодавчому закріпленні правил поводження та утримання тварин, що виключають жорстокість.

У підрозділі 1.3. «Поняття та зміст правового захисту тварин» з'ясовано, що захист тварин можна розглядати у таких напрямках, як: 1) права навколишнього середовища (як захист біорізноманіття); 2) захист прав людини: а) захист тварини як власності людини; б) захист тварин від жорстокого поводження як законний інтерес людини до дотримання моральності суспільства; в) законний інтерес людини до безпечного для здоров'я населення довкілля або дотримання фіто-санітарних норм; г) законний інтерес людини до гарантування життя та благополуччя тварини-компаньйона); 3) спільне надбання людства: а) видів, яким загрожує зникнення; б) тварин як представників живого світу, фауни, зокрема домашніх тварин як компаньйонів людини.

Зазначено, що вітчизняна правова доктрина розглядає поводження з тваринами як «захист їх від жорстокого поводження», що є характерним для антропоцентричного підходу, в рамках якого законодавство орієнтується на захист суспільної моралі, почуттів людини, яким завдається шкода у випадках жорстокого поводження з тваринами. Досліджено поняття «тварина» в українському законодавстві та охарактеризовано тварин, як особливий об'єкт цивільних прав, на який за загальним правилом поширюється правовий режим речі. Встановлено, що відповідно до українського законодавства тварини можуть бути предметом договору купівлі-продажу, оренди, передаватися у спадок тощо.

Досліджено становлення концепції прав тварин з огляду на те, що Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» має на меті захист природних прав тварин. З'ясовано, що на теперішній час є два основних філософських підходи щодо питання про права тварин: утилітарний і правовий. Зазначено, що кожна тварина в Україні має право на захист від жорстокого поводження, більше того, це право є природним.

У *підрозділі 1.4. «Правові засади захисту тварин від жорстокого поводження»* досліджено основні нормативно-правові акти, що становлять нормативно-правову основу утримання тварин та поводження з ними.

Встановлено, що переважна більшість міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту тварин є ратифікованими Україною або такими, до яких Україна приєдналася: Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р., Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р., Конвенція про охорону біологічного різноманіття 1992 р. Водночас з'ясовано, що деякі важливі міжнародні нормативно-правові акти залишаються поки ще нератифікованими Україною: Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах, 1976 р., Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей, 1986 р.

Встановлено, що спеціальним законом у сфері захисту тварин від жорстокого поводження є Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Акцентовано увагу на невідповідності між назвою Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та його змістом, оскільки Закон містить норми щодо: особливостей права власності та ін. речових прав на тварин (ст. 12); умов угод, предметом яких є тварини (ст. 13); створення притулків для тварин (ст. 15) тощо.

Розділ другий «Організаційні засади захисту тварин від жорстокого поводження» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено систему органів, що здійснюють захист тварин від жорстокого поводження та надано характеристику їх повноважень, а також з'ясовано засади взаємодії зазначених органів та громадських організацій.

У *підрозділі 2.1. «Система державних органів, що здійснюють захист тварин від жорстокого поводження»* визначено, що з метою управління та реалізації функцій виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері захисту тварин від жорстокого поводження в державі діє розгалужена і різноманітна система органів виконавчої влади, які утворюються залежно від предмета, сфери діяльності та території, на яку поширюються їх повноваження.

Встановлено, що суб'єктами адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження є Верховна Рада України, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни

та громадські об'єднання. Акцентовано увагу на тому, що реалізацію державної політики у сфері захисту тварин від жорстокого поводження забезпечує Кабінет Міністрів України через систему органів виконавчої влади.

Аргументовано доцільність ухвалення посади Урядового уповноваженого з прав тварин та створення посад відповідних представників в усіх областях України. Зазначене нововведення дозволить тваринам отримати голос та бути репрезентованими на всіх рівнях влади. Зазначено, що на Урядового уповноваженого з прав тварин доцільно було би покласти такі функції із захисту прав тварин, передбачених національним та міжнародним законодавством: контроль та нагляд за виконанням законодавства, що регулює поводження з тваринами; особистий розгляд та дослідження порушень законодавства у сфері поводження з тваринами, або з власної ініціативи, або за отриманою скаргою від громадськості та інших державних органів, організацій, відповідальних за захист тварин, тощо.

У підрозділі 2.2. «Характеристика повноважень органів виконавчої влади у сфері захисту тварин від жорстокого поводження» класифіковано повноваження органів виконавчої влади у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та надано їхню характеристику.

Запропоновано класифікацію повноважень органів виконавчої влади у сфері захисту тварин від жорстокого поводження за характером: щодо прийняття імперативних рішень; контрольно-оцінювальні; наглядові; які стосуються взаємодії з іншими суб'єктами; пов'язані з розробкою та затвердженням правил, вимог та стандартів; дозвільні.

Виявлено недоліки у правовому регулюванні здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства під час проведення наукових експериментів, які полягають у тому, що Порядок проведення науковими установами дослідів, експериментів на тваринах передбачає здійснення моніторингу у цій сфері щодо дотримання гуманних, етичних та морально-правових принципів стосовно експериментальних тварин при проведенні наукових експериментів та роботі з ними. Зазначений моніторинг здійснюється Комітетом з питань етики (біоетики) шляхом отримання звітів від локальних комітетів з біоетики, яких підготовлено відповідно до розроблених рекомендацій.

Акцентовано увагу на: недоцільності затвердження місцевими органами влади правил утримання тварин, що призводить до того, що на території країни діють різні правила; проблеми утримання собак потенційно небезпечних порід, що полягає у відсутності обов'язкової реєстрації тварин та процедури електронної ідентифікації.

У підрозділі 2.3. «Засади взаємодії органів державної влади та громадських організацій у сфері захисту тварин від жорстокого

поводження» з'ясовано, що громадський контроль у сфері захисту тварин від жорстокого поводження може здійснюватися громадськими інспекторами з охорони довкілля та громадськими організаціями, статутною метою яких є захист тварин від жорстокого поводження.

З'ясовано, що відповідно до ст. 255 КУпАП громадський інспектор з охорони довкілля може скласти протокол про адміністративне правопорушення у сфері захисту тварин від жорстокого поводження у разі порушення правил використання об'єктів тваринного світу; порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах; жорстокого поводження з тваринами (стосовно диких тварин).

Встановлено, що громадські організації здійснюють контроль у сфері захисту тварин від жорстокого поводження шляхом: а) взяття участі у проведенні перевірок виконання підприємствами, установами та організаціями планів і заходів, пов'язаних із захистом тварин від жорстокого поводження; б) ініціювання перед відповідними органами державної влади питання щодо конфіскації тварин та відповідальності осіб, які їх утримують, відповідно до чинного законодавства, у разі виявлення фактів жорстокого поводження з тваринами; в) звернення до суду з позовами про відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення законодавства про захист тварин від жорстокого поводження, у тому числі здоров'ю громадян і майну громадських організацій.

Зазначено, що саме громадяни, так звані «опікуни» безпритульних тварин, на добровільних засадах беруть активну участь у питаннях захисту тварин від жорстокого поводження. На прикладі м. Одеса проілюстровано взаємодію громадських організацій з органами місцевого самоврядування у рамках Програми охорони тваринного світу та регулювання чисельності безпритульних тварин у м. Одеса на 2016 – 2021 рр.

У розділі третьому «Адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами» встановлено, що жорстоке поводження з тваринами знаходиться під «подвійною юрисдикцією» – кримінальною та адміністративною.

З'ясовано, що законодавством передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, внаслідок чого виявляється складним розмежування жорстокого поводження з тваринами, що кваліфікується як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України, з адміністративним правопорушенням, передбаченим ст. 89 КУпАП. Встановлено, що у чинних редакціях ст. 299 КК України та ст. 89 КУпАП відсутніми є істотні ознаки для їх розмежування, що зумовлює труднощі у практиці застосування. Ця правова колізія ускладнюється також значною неспіврозмірністю покарань.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до Кримінального Кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, що зумовлено складністю розмежування жорстокого поводження з тваринами, яке кваліфікується як злочин, передбачений ст. 299 КК України, з адміністративним правопорушенням, передбаченим ст. 89 КУпАП. Аргументовано неадекватність санкції ступеню суспільної небезпеки.

ВИСНОВКИ

У результаті здійсненого дослідження зроблено такі **Висновки**:

1. Встановлено, що Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» є спеціальним законом у сфері захисту тварин від жорстокого поводження, який створює комплексну правову основу для діяльності органів державного управління, місцевого самоврядування, а також громадських організацій у цій сфері. Встановлено, що названий Закон, окрім питань захисту тварин від жорстокого поводження, регулює також особливості права власності та інші речові права на тварин, визначає умови угод, предметом яких є тварини, тощо, що свідчить про певну невідповідність його назви змістові.

2. Вітчизняна правова доктрина розглядає поводження з тваринами як «захист їх від жорстокого поводження». У цьому полягає антропоцентричний підхід, тобто орієнтація законодавства на захист суспільної моралі, почуттів людини, яким завдається шкода у випадках жорстокого поводження з тваринами. Запропоновано захист тварин від жорстокого поводження визначити як сукупність заходів правового, політичного, організаційного, економічного, фінансового та іншого характеру, що здійснюються компетентними державними органами, установами та організаціями, яким таке право надається законодавством, з метою запобігання порушенням вимог утримання тварин, що виключають жорстокість, та забезпечення умов для реалізації прав учасниками цих правовідносин.

3. Встановлено, що відповідно до українського законодавства, тварини є особливим об'єктом цивільних прав, на яких за загальним правилом поширюється правовий режим речі, водночас українським законодавством охороняється право індивідуальних тварин на захист від страждань з вини людини.

4. Встановлено, що суб'єктами адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження є Верховна Рада України, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни та громадські об'єднання.

5. Запропоновано ухвалити посаду Урядового уповноваженого з прав тварин, з покладенням на нього таких функцій: захист прав

тварин, передбачених національним та міжнародним законодавством та представництво їх інтересів; контроль та нагляд за виконанням законодавства, що регулює поведження з тваринами; особистий розгляд та дослідження порушень законодавства у сфері поведження з тваринами, або з власної ініціативи або за отриманою скаргою від громадськості та інших державних органів, організацій відповідальних за захист тварин, а також контроль за діяльністю органів, що здійснюють зазначені функції на всіх рівнях; надання рекомендацій органам виконавчої влади усіх рівнів та Верховній Раді України щодо прийняття стандартів, керівних принципів і правил, що стосуються поведження з тваринами; проведення пропагандистських кампаній і соціального діалогу з питань, що стосуються захисту тварин; координація різних організацій, фахівців, а також місцевих органів влади що працюють з тваринами самостійно, без узгодження або співробітництва; співпраця з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами, організаціями, посадовими та службовими особами у сфері захисту тварин; збір усього законодавства, що стосується тварин, у бази даних та у співпраці з юридичними службами надання допомоги та інформації як у приватному, так і державному секторах; заохочення та пропаганда благополуччя тварин і найвищих стандартів охорони їх здоров'я, обліку та поведження з тваринами; сприяння правовій інформованості населення у сфері поведження з тваринами.

6. Запропоновано передати Міністерству екології та природних ресурсів повноваження з розробки єдиних загальнодержавних правил утримання тварин із визначенням та деталізацією особливостей утримання собак потенційно небезпечних порід, а саме передбачити: а) обов'язкове проходження спеціального навчання майбутніми господарями собак потенційно небезпечних порід; б) обов'язкове одержання медичного висновку, майбутніми господарями собак, у тому числі потенційно небезпечних порід, про відсутність протипоказань, пов'язаних із психічним захворюванням, алкоголізмом, наркоманією або токсикоманією; в) заборону вигулу та супроводу собак потенційно небезпечних порід неповнолітніми або визнаними судом у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними особами; г) обов'язкове вжиття додаткових запобіжних заходів щодо утримання собак потенційно небезпечних порід (укріплений поводок і нашийник, утримання у приміщеннях, що унеможливають вільного виходу тварини, тощо), які забезпечують безпеку інших тварин і громадян; д) обмеження права власності або іншого речового права щодо собак, у тому числі потенційно небезпечних порід в осіб, що мають протипоказання, пов'язані із психічним захворюванням, алкоголізмом, наркоманією або токсикоманією або визнаних судом у встановленому порядку недієздатними

або обмежено дієздатними особами; ж) обов'язкову реєстрацію собак у місцевому органі виконавчої влади чи в уповноважених на це установах, підприємстві, організації; з) обов'язкову процедуру електронної ідентифікації (чіпування) собак у місцевому органі виконавчої влади чи в уповноважених на це установах, підприємстві, організації; і) підтвердження адаптованості собак потенційно небезпечних порід в умовах населеного пункту шляхом тестування за визначеною програмою.

8. Встановлено, що положення Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» в частині прийняття Порядку видачі дозволів на проведення наукових експериментів над тваринами до цих пір не виконано (Порядок не розроблено і не затверджено), а поданий Проект Закону про внесення змін до деяких законів України, які регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру (№ 2887 від 18.05.2015 р.) передбачає скасування необхідності отримання дозволу на роботу з експериментальними тваринами у науково-дослідних цілях. Такий підхід щодо вирішення питання видачі дозволів на проведення наукових експериментів над тваринами визнано неправовим і зазначено, що має бути затверджено Порядок видачі дозволів на проведення наукових експериментів над тваринами.

9. З'ясовано, що жорстоке поводження з тваринами знаходиться під «подвійною юрисдикцією» – кримінальною та адміністративною. У чинних редакціях ст. 299 Кримінального кодексу України та ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення є відсутні істотні ознаки для їх розмежування, що зумовлює різну судову практику при кваліфікації дій, що полягають у жорстокому поводженні з тваринами, а отже порушується принцип справедливості. Ці норми створюють ситуацію, за якої особа за одне і те саме діяння може бути притягнутою до двох видів юридичної відповідальності.

10. Запропоновано визначити поняття «жорстоке поводження з тваринами» як спосіб чи характер дій, обходження, ставлення до тварин, що виражає злобу, лютість і безжалісність та проявляється шляхом: нанесення побоїв, знущання, мордування, отруєння, залякування тварин; нацькування тварин одна на одну, у тому числі на притравних станціях; примушування до виконання неприродних для них дій, які супроводжуються стражданнями; навмисне каліцтво та поранення тварин; залишення тварин без необхідного догляду, доступу до харчування, повітря та води або у безпорадному стані; розведення тварин з виявленими генетичними змінами, що спричиняють їм страждання; розведення тварин зі спадково закріпленою агресивністю; проведення генетичних змін на тваринах, що спричиняють їм страждання; добування мисливських та інших диких тварин з порушенням вимог законодавства та навмисного розорювання

місць їх мешкання; проведення експериментальних досліджень над тваринами з порушенням вимог законодавства; використання хворих, поранених, покалічених тварин у різноманітних заходах; перенавантаження тяглових та в'ючних тварин вантажами, що перевищують встановлену норму; проведення над твариною медичних маніпуляцій без запобігання непотрібного болю; відмова власника від тварин, які мають стійку емоційну прив'язаність до господаря; транспортування тварин у способи, що порушують встановлені норми та правила; використання технічних засобів, які примушують тварин до перебування у протиприродних позиціях, що викликають страждання, пошкодження тіла або загибель тварини; використання тварин у релігійних ритуалах; застосування до тварин фармакологічних та механічних засобів допінгу; скормлювання тваринам наркотичних, психотропних та алкогольних речовин; інші дії чи бездіяльність, що суперечать принципам захисту тварин від жорстокого поводження.

11. Аргументовано, що норма, яка передбачає адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, має недоліки у частині адекватності виду та розміру санкції вчиненому правопорушенню, відповідності мети застосування санкції до правопорушення, а також доцільності віднесення такого діяння до категорії адміністративних правопорушень. Запропоновано виключити ст. 89 з Кодексу України про адміністративні правопорушення. Визначено недоцільним встановлення адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, а передбачення тільки кримінальної відповідальності. Встановлено, що чинна норма ст. 299 КК України потребує удосконалення шляхом доповнення її у рамках визначення суб'єктного складу, збільшення верхніх меж санкції, а також розширення її за рахунок іншого виду покарання, такого як позбавлення волі, деталізації поняття «жорстоке поводження з тваринами» з розширенням кола незаконних дій, що можуть утворити склад злочину.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Турська В.О. Зміст та характеристика поняття «права тварин» / В.О. Турська // Європейський політико-правовий дискурс 2 (1). – 2015. – С. 181–188.
2. Турська В.О. Історичний аспект адміністративно-правового регулювання протидії жорстокого поводження з тваринами / В.О. Турська // Наше право. – 2014. – Вип. 6 – С. 46–52.

3. Турська В.О. Проблема розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами / В.О. Турська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2014. – Вип. 8 – С. 250–254.

4. Турська В.О. Державне регулювання утримання потенційно небезпечних собак та собак, що визнані небезпечними відповідно до чинного законодавства / В.О. Турська // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО». – 2014. – Вип. 2. – С. 154–159.

5. Турська В.О. Уповноважений з прав тварин як новація у державно-правових системах / В.О. Турська // Європейські перспективи. – 2015. – Вип. 5. – С. 76–80.

Публікації апробаційного характеру

6. Турська В.О. Прогалини у регулюванні адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 – 17 травня 2014 р.): у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра, 2014. – С. 68–71.

7. Турська В.О. Поняття «тварини» в українському законодавстві // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 – 16 травня 2015 р.): у 2 т., т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. – О. : Юрид. л-ра, 2015. – С. 64–66.

8. Турська В.О. Уповноважений з прав тварин: європейський досвід та перспективи запровадження в Україні // Законодавство та міжнародно-правові зобов'язання України у сфері зоозахисту: проблеми відповідності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17 червня 2015 р.). – К. : УАМП, ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. – С. 14–19.

9. Турська В.О. Державне регулювання проведення дослідів над тваринами // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 травня 2016 р.): у 2 т., т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. – О.: Юрид. л-ра, 2016. – С. 58–61.

АНОТАЦІЯ

Турська В.О. Адміністративно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016.

Дисертацію присвячено вирішенню наукового завдання щодо встановлення сутності адміністративно-правового регулювання захисту тварин від жорстокого поводження, а також виявленню недоліків його правового регулювання та обґрунтування на цій основі пропозиції щодо внесення змін до законодавства.

Досліджено розвиток наукової думки стосовно захисту тварин від жорстокого поводження. Розглянуто поняття та зміст правового захисту тварин через призму природоцентричного та антропоцентричного підходів, розкрито сучасний стан концепції прав тварин у світі та на вітчизняних теренах.

Розглянуто систему суб'єктів, що здійснюють захист тварин від жорстокого поводження, яка складається з Верховної Ради України, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадян та громадських організацій. Класифіковано, розкрито зміст та надано характеристику повноважень державних органів, що здійснюють захист тварин від жорстокого поводження. З'ясовано засади взаємодії органів державної влади, громадських організацій та громадських інспекторів у сфері захисту тварин від жорстокого поводження, яка знаходить своє втілення у формі громадського контролю. Досліджено питання адміністративної та кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та обґрунтовано необхідність перегляду зазначених норм.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, жорстоке поводження з тваринами, захист тварин, адміністративна відповідальність.

АННОТАЦИЯ

Турская В.О. Административно-правовое регулирование защиты животных от жестокого обращения. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2016.

Диссертация посвящена решению научной задачи по определению сущности административно-правового регулирования защиты животных от жестокого обращения, а также выявлению недостатков его правового регулирования и обоснованию предложений по внесению изменений в законодательство.

Определена степень научной разработанности данной темы. Проанализировано развитие научной мысли о защите животных от жестокого обращения. Исследована история становления защиты животных как правового явления, определены тенденции его

формирования. В частности, определено, что ранее в международном праве сложился институт защиты отдельных видов животных, которые находятся под угрозой исчезновения, со временем защита распространилась на другие виды животных, в т. ч. на домашних. Охарактеризованы направления деятельности организаций по охране животных на международном и национальном уровнях.

Рассмотрены понятие и содержание правовой защиты животных, через призму природоцентристского и антропоцентристского подходов, раскрыто современное состояние концепции прав животных в мире и на отечественных просторах. Проанализировано нормативно-правовые основы защиты животных от жестокого обращения.

Рассмотрена система субъектов, осуществляющих защиту животных от жестокого обращения, которая состоит из Верховной Рады Украины, органов исполнительной власти, местного самоуправления, граждан и общественных организаций. Внесено предложение создать должность Правительственного уполномоченного по правам животных и определены его функции.

Охарактеризованы полномочия государственных органов, осуществляющих защиту животных от жестокого обращения и предложена их классификация. Определены основы взаимодействия органов государственной власти, общественных организаций и общественных инспекторов в сфере защиты животных от жестокого обращения, которое находит свое воплощение в форме общественного контроля.

Исследованы вопросы административной и уголовной ответственности за жестокое обращение с животными и обоснована необходимость пересмотра указанных норм.

Сформулированы предложения о внесении изменений и дополнений в КУоАП, Закон Украины «О защите животных от жестокого обращения».

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, жестокое обращение с животными, защита животных, административная ответственность.

SUMMARY

Turska V.O. Administrative and legal regulation of protection of animals from cruel treatment. – Manuscript.

Thesis gaining a scientific degree of a candidate of jurisprudence in special 12.00.07 – administrative law and process; financial law; informational law. – National University «Odessa Academy of Law», Odessa, 2016.

Thesis is a scientific research of the administrative and legal regulation of protection of animals from cruel treatment.

Considered a system of entities that protect animals from cruel treatment, which consists of the Verkhovna Rada of Ukraine, Executive authorities, local self-government, citizens and public organizations. Investigated the development of scientific thought regarding protection of animals from cruel treatment.

Considered the concept and the content of legal protection of animals through the prism of natural and anthropocentric approaches, revealed the current state of the concept of animal rights in the world and in the domestic spaces. Classified, disclosed the contents and given the characteristics of powers of state authorities engaged in the protection of animals from cruel treatment.

Clarified the principles of interaction of public authorities, public associations and inspectors in the field of protection of animals from abuse, which finds its embodiment in the form of public control. The article focuses on administrative and criminal responsibility for cruel treatment of animals and the necessity of revision of these standards.

Key words: administrative and legal regulation, cruel treatment to animals, protection of animals, administrative responsibility.

Підписано до друку 01.06.2016.
Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.